

Dusza Sybiru

Muzealna Pracownia Doświadczeń Granicznych

Ambicją programu jest stworzenie przy Muzeum pracowni refleksji wokół doświadczeń granicznych. Jej zadaniem będzie wprowadzenie misji i tematyki muzeum - tworzonej wokół obiektów i zbiorów - w obszar refleksji humanistycznej, obejmującej takie dziedziny jak historia, teologia, filozofia, antropologia czy kulturoznawstwo. Pracownia będzie eksperymentem przecierającym ścieżki dla przyszłościowego myślenia o kulturze pamięci.

Powstanie takiej pracowni nosiłoby znamiona eksperymentu, unikalnego w skali nie tylko polskiego muzealnictwa, czy nawet szerszej instytucji kultury, przecierającego ścieżki dla przyszłościowego myślenia o kulturze pamięci i sztuce kultywowania dziedzictwa duchowego. Sukces tak pomyślanej pracowni zasadać się będzie na jej integralnej symbiozie z innymi dziedzinami pracy muzeum, wzajemnym inspirowaniu się i tworzeniu wspólnych przedsięwzięć (np. ekspozycyjnych, wydawniczych czy edukacyjnych).

Muzeum Pamięci Sybiru

Dlaczego pracownia refleksji humanistycznej właśnie w Muzeum Pamięci Sybiru?

Po pierwsze Muzeum. Jak już zaznaczono wyżej, chodzi o połączenie zbiorów, pracy naukowej i edukacyjnej z implikacjami, jakie przy tej okazji mogą się rodzić w odniesieniu do kondycji człowieka, mądrości akumulowanej przez doświadczenia historyczne, dylematów moralnych i wyzwania, przed jakimi spadkobiercy tych tradycji stoją dzisiaj. Potrzebny jest tu przepływ wiedzy i tworzenia ciągle nowych narzędzi przekazu, przepływ w obie strony, przepływ między nauką i filozofią, historią i kulturą, obiektem pamięci i sztuką pamiętania.

Po drugie Pamiętanie. Wyzwanie, przed którym stoją współczesne muzea, a w istocie także fundujące je społeczności lokalne, narody i kultury, dotyczy w ogromnej mierze sztuki pamiętania. Pamięć ma to do siebie, że może być wspólnoto-twórcza, uzdrawiająca, i stymulująca rozwój, jak również destrukcyjna, chorobliwa, skostniała i paraliżująca zbiorowe dojrzewanie. Mówimy o sztuce pamiętania. W tworzeniu tego artystycznego rzemiosła niezbędną jest refleksja humanistyczna budująca dla niej fundament wartości i odwagę wyobraźni, otwartą na innowacje, nowe formy wyrazu, a przede wszystkim konstruowanie światobrazu, który będzie potrafił wejść w dialog z przyszłością,

z szybko zmieniającą się rzeczywistością młodych pokoleń.

Po trzecie Sybir. Poprzez koncept misji i programu, wystawę i publikacje, zespół muzeum zrobił już bardzo wiele, by wydobyć aspekt uniwersalny doświadczenia i pamięci Sybiru. Oczywistym jest zakorzenienie opowieści muzeum w konkretnych losach ludzi i narodów, w kontekstach historycznym czy politycznym. Absolutnie zrozumiała i konieczna jest potrzeba zadośćuczynienia pamięci ofiar i ich spadkobierców. A jednocześnie Sybir przekracza granice geograficzne i czasowe, otwiera nas na prawdę o *ecce homo*, na wymiar duchowy ludzkiej egzystencji, na ponadczasową solidarność w cierpieniu i humanizmie z innymi. Doświadczyli tego sami Sybiracy, ofiary Gułagu, innych obozów i kolonii karnych. Ci, którzy przeżyli obozy śmierci, dają świadectwo wiedzy o „życiu i losie” – by odwołać się do tytułu arcypowieści Wasilija Grossman – wykraczającej daleko poza doświadczenie jednostkowe i przypisane datom z podręczników historii. Pracownia refleksji humanistycznej z pewnością wzmocni i wzbogaci dążenie muzeum ku wydobyciu z Sybiru aspektów uniwersalnych, ku rozwijaniu dialogu i współpracy z innymi, o podobnych ambicjach instytucjami i środowiskami w świecie.

Muzealna Pracownia Doświadczeń Granicznych

Dlaczego Pracownia Doświadczeń Granicznych? Tam, gdzie Sybir w najgłębszym sensie staje się uniwersalny, przekraczający ograniczenia i przyporządkowania czasu i miejsca; tam, gdzie otwiera się przestrzeń najistotniejszego międzyludzkiego spotkania w obliczu tego, co ostateczne – tam właśnie mieści się doświadczenie graniczne. Przez pojęcie to rozumiemy tu sytuację człowieka doprowadzoną do ekstremum – zarówno w sensie wyborów moralnych, rozpiętych między życiem i śmiercią, skrajnym dobrem i skrajnym złem, jak również w sensie sytuacji bytowej, na granicy fizycznego przetrwania oraz psychicznej wytrzymałości; a także w sytuacji ekstremalnie opresyjnego, nieludzkiego systemu politycznego i ideologicznego. Istota doświadczenia granicznego skrywa się w tym, że – choć odnosi się ono do warunków skrajnych, przez co chciałby się powiedzieć, że na co dzień nie spotykanych, obcych tak zwanemu normalnemu życiu – wyjawia ono z wielką wiarygodnością prawdę o człowieku i życiu w ogóle, a nie tylko w sytuacji ekstremalnej. Doświadczenie graniczne konfrontuje człowieka z tym, co tkwi w jego wnętrzu, co skrywa się pod powierzchnią życia zbiorowego, systemów politycznych i ideologii, i co w każdej chwili może się zmaterializować w rzeczywistości – już nie tej z kart historii, a tej, która jest przed nami. Dlatego doświadczenia graniczne, ich zrozumienie – a gdy nie jest ono możliwe, to choćby współ-czujące z nimi obcowanie – nie tylko dają świadectwo tragediom z przeszłości, ale także przygotowują nas do zmierzenia się z wyzwaniem przyszłości.

Dlaczego Dusza Sybiru? Sybir, poza zbrodniczym bestialstwem i wyzyskiem niewinnych, miał być częścią systemu tworzącego nowy, sowiecki świat. Miał zabijać, ale jednocześnie miał też tworzyć nowego człowieka.

Aby ten plan tyrańskiego imperium mógł się ziszczyć, należało zabić duszę człowieka. To, że tak się nie stało, że – mimo ogromu ofiar i zdawałoby się wszechmocnej potęgi władzy – system upadł, a człowiek przetrwał, to właśnie wskazuje na istnienie jakiejś innej siły, poddanej innym prawom. Sybir miał swoją duszę, która zdaje się wciąż żyć i fascynować ludzi pragnących zgłębić jej tajemnicę. Składają się na nią małe i wielkie akty heroizmu, dokonywane ponad siły ludzkie, często w obliczu transcendencji, często w konflikcie nierozstrzygalnych dylematów moralnych i tragicznych wyborów, często na granicy szaleństwa albo utraty wiary w Boga, człowieka i jakąkolwiek racjonalność świata. Dusza Sybiru zna dno piekła i mroczne tajemnice ludzkiej natury, i może właśnie dlatego świętym dla niej pozostaje wciąż odczytywany na nowo kodeks etyczny, żyjący w niej w postaci często trudno uchwytnego, dalekiego od patosu i taniego moralizatorstwa – kompasu moralnego, bez którego człowiek ginie w ciemności.

Koncepcja merytoryczna projektu:
prof. Krzysztof Czyżewski

Wsparcie naukowe projektu:
prof. dr hab. Wojciech Śleszyński
dr Marcin Zwolski
dr Tomasz Danilecki
dr Piotr Popławski
Karolina Mosiej-Zambrano

09.02.22

Pierwsze spotkanie dotyczyć będzie prezentacji projektu i rozważań nad ideą działalności Muzealnej Pracowni Doświadczeń Granicznych. Ideę projektu przedstawią prof. Krzysztof Czyżewski oraz prof. Wojciech Śleszyński.

prof. Krzysztof Czyżewski

prof. Wojciech Śleszyński

węcej informacji na stronie:

www.sybir.bialystok.pl

Partnerzy projektu

[f](#) [i](#) [v](#) [t](#)
SYBIR.BIALYSTOK.PL